

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY
TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR
VAZIRLIGI**

**SHAROF RASHIDOV NOMIDAGI
SAMARQAND DAVLAT
UNIVERSITETI**

Ro‘yxatga olindi:

№ 60230100

2024- yil 10 15

“TASDIQLAYMAN”

SamDU rektori:

R.I.Xalmuradov

2024 yil “ ”

**HOZIRGI TURKIY TILLAR
FAN DASTURI**

Bilim sohasi:	200000 – Gumanitar soha
Ta’lim sohasi:	230000 – Gumanitar fanlar
Ta’lim yo‘nalishi:	60230100 – Filologiya va tillarni o‘qitish

Fan/modul kodu TF2404		O'quv yili 2025-2026	Semestr IV	ECTS – Kreditlar 4	
Fan/modul turi		Ta'lim tili		Haftadagi dars soatlari	
Tanlov		Turkcha		4	
1.	Fan nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Umumiy (soat)	
	HOZIRGI TURKIY TILLAR	48	72	120	

Fanning maqsadi (FM)	
FM1	I. FANNING MAZMUNI Fanni o'qitishdan maqsad – hozirgi turkiy tillar, uning shakllanishi taraqqiyotiga hissa qo'shgan yirik olimlarning tadqiqotlari, qarashlari, ilmiy maktablar bo'yicha mukammal bilim berishdan, hozirgi turkiy tillarning dunyo tillari orasidagi o'rni, turkiy tillarning ildizlari, yoshi va tarixiy taraqqiyoti, turk dunyosi va turkiy tillar, turkiy tillarning hozirgi holati va tarqalish hududlari, turkiy tillarda so'zlashuvchi aholi, turkiy tillarning shakllanishi va taraqqiyoti, turkiy tillarning V.Radlov, G.Ramsted, A.Samoylovich va N.Baskakovlarning tasniflari, ozarbayjon, turkman, uyg'ur va turk tillarining nomlanishi, tarixi, adabiyoti va davlatchiligi haqidagi ma'lumotlarni tushuntirishdan iborat. Fanning vazifasi – hozirgi turkiy tillar haqidagi nazariy bilimlarni o'rganib, tahlil qilishlari; turkiy tillarning tasnifi haqidagi ko'nikmalarni o'zlashtirishlari; ozarbayjon, turkman, uyg'ur va turk tillari haqida egallagan umumiy bilimlarini amaliyotda, kasbiy va ilmiy faoliyatda erkin qo'llay olishlarini ta'minlashdan, shuningdek, turk dunyosiga va turkiy tillarga bo'lgan mushtarak tasavvurlarini kengaytirish orqali kasbiy va ilmiy ko'nikmalarini takomillashtirishdan iborat.

Fan mazmuni
II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)
II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:
Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)

M1	Giriş. Dil, Diller ve Türk dili Dil, insan-varlık ilişkisinde bilme, insan-insan ilişkisinde bildirişme aracıdır. Bildirişimi sağlayan her türlü gösterge, her türlü araç dil sayıldığı için F. De Saussure dili, “bildirişimi sağlayan göstergeler dizgesi” olarak tanımlamıştır. Doğan Aksan da “dil, düşünce, duygu ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü çok gelişmiş bir dizge” şeklinde tanımlamaktadır. Türkçe, Türklerin konuştuğu dilin adıdır. Türkçede dil adları, kavim adlarının sonuna getirilen +ca/+ça ekiyle yapılır. Türkçe, Rusça, Almanca, İngilizce gibi. Türkçe, Türk kelimesinin kavram alanı içinde yer alan bütün boy, soy, oymak ve aşiretlerin konuştukları dilin ortak adıdır. Aradaki farklılıklar lehçe / uzak lehçe, şive / yakın lehçe ve ağız terimleriyle ifade edilir. Bunlar bir dilin çeşitli sebeplerle oluşmuş alt kollarıdır. Türk dilinin bugün üç uzak lehçesi vardır. Bunlar Yakutça, Çuvaşça ve Türkçedir. Türkçe kolu kendi içinde üç ana gruba ayrılır: 1. Kıpçak/Kuzey grubu: Kırgız, Kazak, Tatar, Başkurt, Nogay, Kumuk, Karaçay-Balkar, Karaim Türkçeleri. 2. Karluk/Doğu grubu: Özbek ve Uygur Türkçeleri. 3. Oğuz/Batı grubu: Türkiye, Azerbaycan, Türkmen ve Gagavuz Türkçeleri.
M2	Türk Dilinin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri. Yapıları Bakımından Diller ve Türkçe. Kökenleri Bakımından Diller ve Türkçe Bir dilin dünya dilleri arasındaki yeri ve değeri; dünya çapındaki yaygınlığı, diplomasi dili, uygarlık dili, geçer bölge dili, resmî dil, ulusal dil ve yazı dili olmasıyla ölçülür. Bu ölçütlerin yaygınlığı, eskiligi ve geçerliliği bir dilin diğer diller arasındaki yerini, konumunu, işlevselliğini ve değerini belirler. Türkçe çok eski tarihlerden beri yukarıda sayılan bütün özelliklere sahip bir dil olarak yaşaya gelmiştir. Türkçenin sahip olduğu bu özelliklerin tümüne birden sahip olan dillerin sayısı oldukça azdır. Dolayısıyla Türkçe dünya çapında prestijli, yaygın ve işlevselliği yüksek bir dildir. Türkçe günümüzde edebiyat ve bilim dili olarak kabul edilen birçok dünya dilinden daha eskidir ve daha eski yazılı metinlere sahiptir. Yunan-Latin dilleri hariç, Avrupa'da Türkçeden daha eski yazılı metne sahip herhangi bir dil yoktur. Ural ve Altay dilleri arasında da en eski yazı dili Türkçedir. Sümerce tabletlerdeki Türkçe kelimeler dolayısıyla, yaşayan dünya dilleri arasında, en eski yazılı metne sahip dilin Türkçe olduğu kabul edilmektedir.
M3	Türk Dilinin Yaşı Ve Tarihi Gelişimi Sümerce bugün yaşamamakla birlikte, bilinen en eski yazılı metinler Sümerceye aittir. Sümer ve Türk Dillerinin Tarihi ilgisi ile Türk Dilinin Yaşı Meselesi adlı eserinde Osman Nedim Tuna, 168 kelimeyi çeşitli ses denklilikleri çerçevesinde ele almakta ve “Sümerlerle

	Türkler arasında dil bakımından tarihî bir ilgi bulunduğu hususu bu 168 kelime ve gerekli açıklamalarla ispatlanmıştır” demektir. Bu tespitlerin bir sonucu olarak da “Bugün yaşayan dünya dilleri arasında, en eski yazılı belgeye sahip olan dil Türk dilidir. Bunlar Sümerce tabletlerdeki alıntı kelimelerdir” şeklinde çok önemli bir hüküm vermektedir. Tuna, söz konusu eserinde Türklerin MÖ 3500’lerde Türkiye’nin doğusunda bulunduklarını ve Türk dilinin zamanımızdan 5500 yıl önce müstakil ve iki kollu bir dil olarak yayıldığını iddia etmekte ve “Eğer doğuştan Sümerlerle temasa geldikleri zamana kadarki çözülme hızı sabit ise, İlk Türkçe veya Ana Türkçenin muazzam bir zaman önce yaşamış olması gerekir. Türk dilinin archeology ve glottochronology araştırmalarından hareketle ileri sürdüğüm yaşı 8500’dür” demektir. Türklerin oldukça eski ve zengin bir sözlü edebî geleneği mevcuttur. Bu gelenek içinde vücut bulan Türkçenin ilk sözlü edebî ürünlerinin hangi tarihe ait olduğunu belirtmek mümkün değildir. Bununla birlikte, bazı komşu kavimlerin dillerinden (Çin, Arap, Tibet, Fars, Bizans, Got), daha sonra bizzat Türkler tarafından tespit edilip yazıya geçirilen metinlerden (Divânü Lügâti’t-Türk, Oğuz Kağan Destanı, Dede Korkut Hikâyeleri) ve araştırmacılar tarafından son yıllarda Türk boyları arasında yapılan derlemelerden ilk sözlü edebî ürünler hakkında bazı bilgiler edinebilmekteyiz.
M4	Türk Dünyası ve Türk Dili. Türk Dilinin Bugünkü Durumu ve Yayılma Alanları. Türk Dilini Konuşan Nüfus Türk dünyası dediğimiz ve Türklerin tarih boyunca yaşadığı coğrafya, 20-90 doğu boylamları ile 33-65 kuzey enlemleri arasında yer alır. Bu alan kuş uçuşu, doğudan batıya 6-7 bin, kuzeyden güneye 3 bin kilometredir. Türk dünyası birçok kişi tarafından değişik şekillerde tasnif edilmiştir. En çok kabul gören tasniflerden biri , “Altay-Sibirya Türkleri, Batı Türkleri, Doğu Avrupa Türkleri ve Türkistan Türkleri” şeklindeki genel bölümlendirmedir. Buna göre: 1- Altay-Sibirya Türkleri: Altay, Baraba, Çulım, Dolgan, Hakas, Karagas, Koybal, Kumandı, Sabir, Sagay, Şor, Telengit, Televüt, Tobol, Tofalar, Tuva ve Yakut Türkleri. 2- Batı Türkleri: Ahıska, Azerbaycan, Balkanlar (Batı Trakya, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya) Irak, İran (Afşar, Azeri, Halaç, Hamse, Horasani, Boçagcı, Kaçar, Karacadağ, Karagözlü, Karakoyunlu, Karapapak, Karayi, Kaşgay, Şahseven, Türkmen), Kıbrıs, 12 Adalar, Suriye ve Türkiye Türkleri. 3- Doğu Avrupa Türkleri: Gagavuz, İdil-Ural (Başkurt, Çuvaş, Kazan, Mişer), Kafkasya (Karaçay-Malkar, Kumuk, Nogay, Stavropol Türkmenleri), Karayim, Kırım (Kırım Tatarları, Belorusya Tatarları, Litvanya Tatarları, Polonya Tatarları, Kırımçak) Türkleri. 4- Türkistan Türkleri: Afganistan, Doğu Türkistan (Kazak, Kırgız, Salar, Sarı Uygur, Uygur), Karakalpak,

	Kazak, Kırgız, Özbek, Türkmen Türkleri. Türk Lehçelerinin Oluşumu Ve Gelişimi Türk lehçebiliminin kurucusu sayılan Wilhelm Radloff başta olmak üzere, Lazar Budagov, P. M. Melioransky ve J. Németh gibi yabancı kökenli Türkologlar Türk dilinin kolları için lehçe karşılığında “dialekt” ya da “nareçie” terimlerini kullanmışlardır. Bolşevik İhtilali (1917) ve Radloff ’un ölümünden sonra (1918), Rus Türkologlar lehçe (nareçie/dialekt) terimi yerine ‘dil’ anlamına gelen “yazık” terimini kullanmaya başlamış ve Türk dilinin her bir kolu ayrı bir dil olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Bu kullanım daha sonra Avrupalı Türkologlarca da benimsenmiş ve Fundamenta’da (PhTF) da “Türk dilleri” (Fr. Langues Turques, İng. Turkic Languages) terimi yer almıştır. Günümüzde, İngilizcede Turkish kelimesi Türkiye Türkçesini, Turcic ise bütün Türk dillerini karşılamak için kullanılmaktadır. R. R. Arat ise Çuvaşça ve Yakutça için lehçe, diğer kollar için şive terimini tercih etmiştir. Bu kolların tümü için lehçe terimini kullananlar da vardır. Son zamanlarda lehçe yerine, uzak lehçe, şive yerine de yakın lehçe terimlerinin kullanıldığını da görüyoruz. Lehçe, dilin yazılı metinlerle takip edilemeyen çok eski bir döneminde ayrılan ve önemli sesbilgisi (fonetik) ve şekilbilgisi (morfoloji) farklılıkları gösteren koludur. Şive, metinlerle takip edilebilen dönemde ayrılan ve lehçeye göre daha az sesbilgisi ve şekilbilgisi farklılıkları gösteren koludur. Ağız ise, bir şive, bir yazı dili alanı içinde mevcut olan farklı konuşma biçimleridir. (Elazığ, Aydm, Trabzon ağzı gibi). Bu terimlerle ilgili açıklamalardan sonra Türk lehçelerinin oluşumu ve gelişimi meselesini ele alabiliriz.
M6	Türk Lehçelerinin Tasnifi Türk lehçelerinin tasnifi, Türklük bilgisinin önemli sorunlarından biridir. Bu sorun bugüne kadar bütünüyle çözülebilmemiş değildir. Birleştirmeden çok ayırma düşüncesiyle yola çıkan, ortaklıklardan çok farklılıkları öne çıkaran bakış açılarıyla, bu sorunun çözülmesi mümkün değildir. Türk boyları ve lehçeleri arasındaki karışma ve geçişmeler dolayısıyla, lehçeleri bütünüyle birbirinden ayırmak da oldukça zordur. Türk lehçelerinin tam ve bilimsel bir tasnifinin yapılabilmesi için; 1) Her lehçenin dilbilgisi bakımından ayrıntılı olarak incelenmesi, 2) Lehçelerin bütün yönleriyle karşılaştırılması, birleşen ve ayrılan yönlerinin ortaya konması, 3) Lehçelerde görülen dil özelliklerinin, o lehçeyi konuşan boya ait olup olmadığının, tarihî ve etnolojik araştırmalarla tespit edilmesi, 4) Her bir lehçenin en eski ve en yeni dil malzemesinin karşılaştırılması ve böylece, o lehçenin tarihî gelişimi ile eğiliminin tespit edilmesi gerekir.
M7	Wilhelm Radloff’un Türk Lehçelerinin Tasnifi. G.J.Ramstedt’in Türk Lehçelerinin Tasnifi

	Wilhelm Radloff'un Tasnifi: I. Doğu Şiveleri. II. Batı şiveleri. III. Orta Asya şiveleri. IV. Güney şiveleri. G. J. Ramstedt'in Tasnifi: I (A). Çuvaş dili. II (B). Yakut dili. III (C). Kuzey Grubu. IV (D). Doğu Grubu. V (F). Güney Grubu.
M8	A.N.Samoyloviç'in Türk Lehçelerinin Tasnifi I. R - Grubu (Bulgar). II. D - Grubu (Uygur, Kuzeybatı). III. Tav - Grubu (Kıpçak, Kuzeybatı). IV. Tağlık - Grubu (Çağatay, Güneydoğu). V. Tağlık - Grubu (Kıpçak-Türkmen, Orta). VI. ol- Grubu (Türkmen, Güneybatı).
M9	N.A.Baskakov'un Türk Lehçelerinin Tasnifi A. TÜRK DİLLERİNİN BATI HUN DALI: I. Bulgar Grubu. II. Oğuz Grubu. III. Kıpçak Grubu. IV. Karluk Grubu. B. TÜRK DİLLERİNİN DOĞU HUN DALI: I. Uygur Grubu. II. Kırgız-Kıpçak Grubu.
M10	Azerbaycan Türkçesi. Azerbaycan Adı. Azerbaycan Türklerinin Tarihi. Azerbaycan Edebiyatı. Azerbaycan Cumhuriyeti Arap tarihçilerinin Arran ve Şirvan olarak adlandırdıkları Azerbaycan'ın ismi, Mehmed Emin Resulzâde'ye göre Makedonyalı İskender'in kurduğu Yunan-Bahter İmparatorluğu'na karşı bağımsızlığını ilan eden Satrap Atropet'in adından gelir. Bu isim ilk defa coğrafi ve siyasi bir terimle Atropetenye ve Atropet olarak anılmıştır. Bu kelime Ermenice'de Atropatoka, Farsça'da Aterapata, Arapça'da Azerbaycan şeklini almıştır. Ahmet Caferoğlu'na göre, Azerbaycan, Atar ve Patar kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Atar Farsça'da 'ateş', pata ise 'ülke' demektir.
M11	Türkmen Türkçesi. Türkmen Adı. Türkmen Türklerinin Tarihi. Türkmen Edebiyatı. Türkmenistan Türkmen adının yapısı ve kökeni konusunda çeşitli görüşler vardır. Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Jean Deny Armağanı'nda yer alan "Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti" adlı yazısında bu görüşleri geniş

	olarak ele almış ve meseleyi bir sonuca bağlamaya çalışmıştır. Kafesoğlu'nun makalesi esas olmak üzere, söz konusu edilen Türkmen adıyla ilgili görüşler şunlardır: Türkmen kelimesi ilk olarak XI. asrın Türk asıllı müellifi Kâşgarlı Mahmûd'un büyük sözlüğü Dîvânü Lügati't-Türk'te kullanılmıştır. Farslar ve Tacikler tarafından bazı Oğuz grupları için kullanıldığı belirtilen bu ad, Kâşgarlı'dan başka, Reşidüddin tarafından Câmîü't-Tevârih ve Ebulgâzi Bahâdır Han tarafından da Şecere-i Terakime adlı eserde söz konusu edilmektedir. Kâşgarlıya göre Türkmen adı, Türk kelimesine Farsça "mânend" (benzer, gibi) kelimesinin getirilmesiyle oluşmuştur. Dolayısıyla Türkmanend (Türke benzer) sözünden Türkmen şekline dönüşmüştür.
M12	Uygur Türkçesi. Uygur Adı. Uygur Türklerinin Tarihi. Uygur Edebiyatı. Uygur Özerk Cumhuriyeti Uygur Türkçesi, Türk boylarının ve bu boylardan biri olan Uygurların 7.,8. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar kullandıkları, Güney-Doğu Türkçesinin doğu sahası içinde yer alan ağızlar topluluğu ve bu alanda gelişmiş yazı dilidir. Genel olarak dil tarihi ve dil araştırmalarında bu dönem Eski Türkçe içerisinde değerlendirilir. Uygurca veya Yeni Uygurca (ئۇيغۇرچە, Uyghurche veya ئۇيغۇر تىلى, Uyghur tili), Uygurlar tarafından konuşulan, Türk dillerinin Uygur grubunda yer alan bir dil. Türkçe literatürde "Uygurca" veya "Uygur Türkçesi" kullanımı, aynı zamanda tarihi Eski Uygur Türkçesini de kapsayabildiği için ayırmak için bu çağdaş yazı dil yayınlarda Yeni Uygur Türkçesi olarak da kullanılır. Eski Uygur Türkçesi Türki dillerin Sibirya koluna aitken, Karluk grubuna dahil edilen modern Uygurca Çağataycadan türemiştir ve dolayısıyla diller soysal açıdan devamlılık ve yakın akrabalık oluşturmamaktadır.
M13	Türkiye Türkçesi. Türk Adı. Türkiye Türklerinin Tarihi. Türk Edebiyatı. Türkiye Türkiye Türkçesi, Osmanlı Türkçesinden devraldığı coğrafyada, bugünkü yayılım ve özellikleri ile yaşamını sürdürmektedir. Bu dilin coğrafyası batıdan doğuya doğru Rumeli, Ege Adaları, Anadolu, Kıbrıs, Suriye ve Irak topraklarının tamamı şeklinde belirtilebilir. Türkçe ya da Türk dili, Güneydoğu Avrupa ve Batı Asya'da konuşulan, Türk dilleri dil ailesine ait sondan eklemeli bir dildir. Türk dilleri ailesinin Oğuz dilleri grubundan bir Batı Oğuz dili olan Osmanlı Türkçesinin devamını oluşturur. Dil, başta Türkiye olmak üzere Balkanlar, Ege Adaları, Kıbrıs ve Orta Doğu'yu kapsayan eski Osmanlı İmparatorluğu coğrafyasında konuşulur. <i>Ethnologue</i>'a göre Türkçe, yaklaşık 90 milyon konuşanı ile dünyada en çok konuşulan 18. dildir. Türkçe, Türkiye, Kuzey Kıbrıs ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nde ulusal resmî dil statüsüne sahiptir.

III. Mashg'ulotlar shakli: amaliy (A)	
Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi (IV semestr uchun)	
A1	Türk Dilinin Özellikleri.
A2	Türk Dilinin Dünya Dilleri Arasındaki Yerini İncelemek.
A3	Türk Dilinin Yaşı Ve Tarihî Gelişimini Araştırmak.
A4	Türk Dilinin Bugünkü Durumu Ve Yayılma Alanlarını Öğrenmek.
A5	Türk Lehçelerinin Oluşumu Ve Gelişimini Karşılaştırmalı İncelemek.
A6	Türk Lehçelerinin Tasnifini Analiz Etmek.
A7	Wilhelm Radloff'un Ve G.J.Ramstedt'in Türk Lehçelerinin Tasniflerinin Benzer Ve Farklı Taraflarını Araştırmak.
A8	A.N.Samoyloviç'in Ve N.A.Baskakov'un Türk Lehçelerinin Tasniflerini Karşılaştırmalı Öğrenmek.
A9	Azerbaycan Türkçesi Ve Türkiye Türkçesinde Yazılan Metinleri Karşılaştırmalı İncelemek.
A10	Uygur Türkçesi Hakkında Yazılan Makaleleri Araştırmak.
A11	Türkiye türkçesinde Yazılan Metinleri Özbekçeye Çevirmek.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular

“HOZIRGI TURKIY TILLAR” fani bo'yicha mustaqil ishlarning kalendar tematik rejasi

№	Mustaqil ta'lim mavzulari
1.	Dil hakkında Genel Bilgiler Tahlili.
2.	Türk Diliyle İlgili Makaleleri Okumak.
3.	Türk Dilinde Yazılan Metinlere Örnekler Toplamak.
4.	Türk Dilinin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri Konusunda Sunum Hazırlamak.
5.	Yapıları Bakımından Diller Ve Türkçe Konusunu Araştırmak.
6.	Kökenleri Bakımından Diller Ve Türkçe Konusunda Kompozisyon Yazmak.
7.	Türk Dilinin Yaşı Konusunda Yazılan Özbekçe Ve Türkçe Makaleleri Okumak.
8.	Türk Dilinin Tarihî Gelişimi Konusunda Sunum Hazırlamak.
9.	Türk Dünyası Ve Türk Diliyle İlgili Monografileri İncelemek.
10.	Türk Dilinin Bugünkü Durumu Ve Yayılma Alanlarını Araştırmak.
11.	Türk Dilini Konuşan Nüfusla İlgili İstatistikleri Analiz Etmek.
12.	Türk Lehçelerinin Oluşumuyla İlgili Makaleleri Araştırmak.
13.	Türk Lehçelerinin Gelişimi Konusunda Yazılan Monografileri Araştırmak.
14.	Türk Lehçelerinin Tasnifi Konusunda Yazılan Özbekçe Makaleleri Okumak.
15.	Türk Lehçelerinin Tasnifi Konusunda Yazılan Türkçe Makaleleri İncelemek.
16.	Türk Lehçelerinin Tasnifi Konusunda Yazılan Rusça Makaleleri Tahlil

	Etmek.
17.	Türk Lehçelerinin Tasnifi Konusunda Yazılan İngilizce Makaleleri Toplamak.
18.	Wilhelm Radloff'un Türk Lehçelerinin Tasnifinin Özelliklerini Öğrenmek.
19.	G.J.Ramstedt'in Türk Lehçelerinin Tasnifini İncelemek.
20.	A.N.Samoyloviç'in Türk Lehçelerinin Tasnifini Araştırmak.
21.	Wilhelm Radloff'un Türk Lehçelerinin Tasnifini Analiz Etmek.
22.	N.A.Baskakov'un Türk Lehçelerinin Tasnifi konusunda Sunum Hazırlamak.
23.	Türk Dillerinin Batı Hun Dalına Ait Olan Dillerde Yazılan Metinleri Toplamak.
24.	Türk Dillerinin Doğu Hun Dalına Ait Olan Dillerde Yazılan Metinleri Toplamak.
25.	Azerbaycan Türkçesinde Yazılan Metinlere Örnekler Toplamak.
26.	Azerbaycan Türklerinin Tarihi Konusunda Sunum Hazırlamak.
27.	Azerbaycan Adıyla İlgili Yazılan Makaleleri İncelemek.
28.	Azerbaycan Cumhuriyeti Konusunda Kompozisyon Yazmak.
29.	Türkmen Türkçesinde Yazılan Metinlere Örnekler Toplamak.
30.	Türkmen Türklerinin Tarihi Konusunda Sunum Hazırlamak.
31.	Türkmen Adıyla İlgili Yazılan Makaleleri İncelemek.
32.	Türkmenistan Cumhuriyeti Konusunda Kompozisyon Yazmak.
33.	Türkiye Türkçesinde Yazılan Metinlere Örnekler Toplamak.
34.	Türklerinin Tarihi Konusunda Sunum Hazırlamak.
35.	Türk Adıyla İlgili Yazılan Makaleleri İncelemek.
36.	Türkiye Cumhuriyeti Konusunda Kompozisyon Yazmak.
Not: Konularla ilgili makale, monografileri okumak, anlamak ve kayd etmek slayd hazırlamak gerekir.	
“HOZIRGI TURKIY TILLAR” fani bo'yicha mustaqil ta'lim mavzulari uning mazmunini yoritish maqsadida tanlangan va talabada shu haqida bilim ko'nikmasini shakllantirish nazarda tutilgan. Jumladan, hozirgi turkiy tillar, uning shakllanishi taraqqiyotiga hissa qo'shgan yirik olimlarning tadqiqotlari, qarashlari, ilmiy maktablar bo'yicha mukammal bilim berilib, hozirgi turkiy tillarning dunyo tillari orasidagi o'rni, turkiy tillarning ildizlari, yoshi va tarixiy taraqqiyoti, turk dunyosi va turkiy tillar, turkiy tillarning hozirgi holati va tarqalish hududlari, turkiy tillarda so'zlashuvchi aholi haqidagi ma'lumotlar nuqtalari ta'kidlanadi. Bundan tashqari, talabalarga turkiy tillarning shakllanishi va taraqqiyoti, turkiy tillarning V.Radlov, G.Ramsted, A.Samoylovich va N.Baskakovlarning tasniflari, ozarbayjon, turkman, uyg'ur va turk tillarining nomlanishi, tarixi, adabiyoti va davlatchiligi haqidagi ma'lumotlar tushuntiriladi.	
3.	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

	• hozirgi turkiy tillar fan dasturida mo'ljallangan kompetensiyalar haqida tasavvurga ega bo'lishi, egallagan tasavvurlarini ona tilida bayon eta olishi bilishi kerak. • hozirgi turkiy tillar fan dasturida mo'ljallangan kompetensiyalar haqida tasavvurga ega bo'lishi kerak; • hozirgi turkiy tillarga oid nazariy va amaliy ma'lumotlarni hal qilishdagi asosiy fan sifatidagi o'rnini belgilay olishi; turkiy tillarning dunyo tillari orasida tutgan o'rnini baholay olishi; turkiy tillarni tasnif qilishni tushunish maqsadida turli strategiyalarni bilishi va ulardan foydalana olishi; ozarbayjon, turkman, uyg'ur va turk tillari haqida ko'nikmalarga ega bo'lishi lozim.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • tarqatma materiallar; • ko'rgazmali qurollar; • munozara; • o'z-o'zini nazorat; • "Aqliy hujum"; • "Muammo"; • qiyosiy tahlil; • turli xil nostandart testlar; • ko'chma dars mashg'ulotlari.
5.	VII. Kreditni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirishlari kerak.
6.	ASOSIY ADABIYOTLAR: 1. Aksan, D. (2000). En Eski Türkçenin İzlerinde, Simurg Yay., İstanbul. 2. Arat, R. (1987). Türk Şivelerinin Tasnifi, Makaleler, C.1, TKAE Yay., Ankara. 3. Buran, A., Alkaya, A. (2018). Çağdaş Türk Yazı Dilleri I. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. 4. Dilaçar A. (1968). Dil, Diller ve Dilcilik, TDK Yay. Amkara.

	5. Dönmez, Y. (1997). Türk Dünyasının Coğrafyası, Yeni Türkiye, Türk Dünyası Özel Sayısı, S. 15, s. 60-72. 6. Ercilasun A. B. (1997). Türk Dünyası Üzerine İncelemeler, Akçağ Yay., Ankara. 7. Ercilasun A. B., Bican, A. (2013). Başlangıçtan Yirminci Yüz Yıla Türk Dili Tarihi. Akçağ Yayınları, Ankara. 8. Özkan, N. (1997). Türk Dünyası Nüfus, Sosyal Yapı, Dil, Edebiyat, Geçit Yay., Kayseri. 9. Taneri, A. (1983). Türk Kavramının Gelişmesi, A. Ü. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., Ankara. 10. Zeynalov, F. (1993). Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi (Akt. Yusuf Gedikli), Cem Yay., İstanbul.
	QO'SHIMCHA ADABIYOTLAR: 1. Aksan, D. (1990). Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim. TDK Yayınları, Ankara. 2. Banarlı, N. S. (1971). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi 1-2. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul. 3. Banarlı, N. S. (2024). Türkçenin Sırları. Kubbealtı Neşriyat, İstanbul. 4. Ercilasun, A. B. (2005). Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri. Akçağ Yayınları, Ankara. 5. Ercilasun, A. B. (2021). Türk Lehçeleri Grameri. Akçağ Yayınları, Ankara. 6. Hanser, O. (2003). Türkmençe El Kitabı (Çev. Zühal Kargı Ölmez), Kebikeç Yay., İstanbul. 7. Korkmaz, Z. (2013). Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi. TDK Yayınları, Ankara. 8. Mengi, M. (2019). Eski Türk Edebiyatı Tarihi. Akçağ Yayınları, Ankara. 9. Şirin User, H. (2006). Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri, Akçağ Yay., Ankara. 10. Yiğit, A. (1996). Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadığı Bölgelerin Coğrafyası, TİSAV Yay., Elazığ.

	AXBOROT MANBALARI: 11. http://www.tomer.ankara.edu.tr 12. www.turkcede.org 13. http://www.yabancilaraturkce.com 14. http://www.ipekyoluyabancilaricinturkce.com/ 15. http://www.abcturkish.com/ 16. http://www.yee.org.tr/ 17. http://www.turkceogretimi.com/
7.	Fan dasturi Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universiteti Kengashining 2024-yil 24-avgustdagi 1-son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ullar: R.Ruzmanova – SamDU, O'zbek tilshunosligi kafedrasi dotsenti (f.f.n.)
9.	Taqrizchilar: Z.Baynazarov – SamDU, Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi (ichki) (tel:(99)582 93 81). B.Bilir – SamDCHTI, "Yaqin sharq tillari" kafedrasi o'qituvchisi. (tashqi) (tel:(93)196 16 27).
10.	Tuzuvchi: R.Ruzmanova – SamDU, O'zbek tilshunosligi kafedrasi dotsenti (f.f.n.) (tel:(91)527 68 22).

Universitetning 2024-yil 16- avgustdagi 301-ij buyrug'i asosida Fan dasturlari va mustaqil ta'lim topshiriqlarini ishlab chiqishga mas'ul ishchi guruhi:

Rais – Nosirov A.

O'zbek tilshunosligi
kafedrasi mudiri

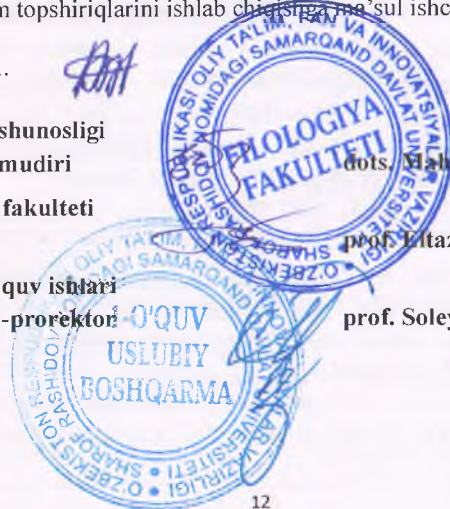
Filologiya fakulteti
dekani

SamDU o'quv ishlarini
bo'yicha 1-proroktor

dots. Mahmadiyev Sh.S.

prof. Eltazarov J.D.

prof. Soleyev A.S.

**Sharof Rashidov nomidagi samarqand davlat universiteti Filologiya va tillarni o'qitish (turk tili) ta'lim yo'nalishi talabalari uchun tuzilgan
"Hozirgi turkiy tillar" fani fan dasturiga**

TAQRIZ

Ushbu fan dasturi Filologiya fakultetining filologiya va tillarni o'qitish (turk tili) ta'lim yo'nalishi talabalari uchun "Hozirgi turkiy tillar" fani bo'yicha tuzilgan bo'lib, unda mazkur yo'nalish xususiyatlari hisobga olingan holda ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarini bajarish bo'yicha zarur ko'rsatma va tavsiyalar berilgan. Shuningdek, mustaqil ta'lim shakllari va mavzulari, ularni bajarish yuzasidan ko'rsatmalar, fanni o'qitish natijalari (shakllantiriladigan kompetensiyalar), ta'lim texnologiyalari va metodlari, kreditni olish uchun talablar, baholash mezonlari hamda asosiy va qo'shimcha adabiyotlar batafsil bayon etilgan.

Fan dasturida fanning maqsadi va vazifalari belgilangan, uning mazmuni, talabalar bilim, ko'nikma va malakalariga qo'yilgan talablar bo'lajak turkologlarning kelgusidagi kasb faoliyati uchun mos keladigan nazariy tushunchalarni qamrab olgan.

"Hozirgi turkiy tillar" fani yuzasidan talabalarning zaruriy bilim va ko'nikmalar olishiga mo'ljallangan mavzular qamrovi, mazmuni jihatdan mazkur fan bo'yicha talab qilinadigan malaka talablarini to'la qamrab oladi. Mavzular mazmunan va xronologik jihatdan to'g'ri va asosli tanlangan bo'lib, talabalarning ushbu fan yuzasidan to'liq tasavvur va bilimlarni egallashiga mo'ljallangan.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, ushbu fan mazmuni va tuzilishi jihatdan fan dasturlariga qo'yiladigan barcha talablarga javob beradi deb hisoblayman va filologiya va tillarni o'qitish (turk tili) ta'lim yo'nalishi talabalari uchun tuzilgan "Hozirgi turkiy tillar" fani fan dasturini ta'lim jarayonida foydalanish uchun tavsiya etaman.

SamDCHTI Yaqin Sharq tillari
kafedrasi dotsenti, PhD

Bilir B.

(Handwritten signature)
NING INZOSINI
TASDIQLAYMAN